

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Aix-Marseille Université (France)
TESOL – Ukraine

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
В МОВІ І КУЛЬТУРІ**

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 821.09(100)(082)

НЗ5

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна. О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2017. -
343 с.

ISBN 978-617-7397-36-5

Збірник містить тексти доповідей X Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 17-18 травня 2017 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф., директор Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Заступник голови:

Шостак О.Г., канд. філол. наук, доцент, зав. кафедрою іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Члени оргкомітету:

Артюшкіна О., канд. наук з лінгвістики, доцент каф-ри славістики, університет Екс-Марсель, м. Екс-ан-Прованс, (Франція)

Раду А.І., канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Рецензенти:

Дудок Р.І., д-р філол. наук, проф., зав. кафедрою іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Мосенкіс Ю.Л., док. філол. наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чеснокова А.В., проф. каф-ри англ. філол. і перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка

*Рекомендовано до друку Вченою радою Гуманітарного інституту
(Протокол № 3 від 19 квітня 2017 р.)*

ISBN 978-617-7397-36-5

© Національний авіаційний університет, 2017

© Колектив авторів, 2017

ДИСКУРС «ДВОХ КУЛЬТУР» У РОМАНАХ «NICE WORK» ТА «THINKS...» Д. ЛОДЖА

Дискусія про точні та гуманітарні науки, або ж про «Дві культури» (у визначенні Ч.П. Сноу), доволі довго точиться у науково-освітніх та літературно-мистецьких колах Англії. Ще в 1880-х роках між Томасом Генрі Гакслі та Метью Арнольдом виникла суперечка про пріоритетність науки чи літератури у вищій освіті. У 1880 р. у лекції «Наука та культура» на відкритті наукового коледжу у Бірмінгемі, послуговуючись образом війни, Гакслі назвав себе «повним власником» [2, с. 11] у новому партизанському загоні. Він запропонував викладання природничих наук на таких самих підходах, як літератури та мистецтва. В 1882 р. у промові «Література й наука» в Кембриджському університеті Арнольд спростував це поняття, наполягаючи, що тільки література має силу «пов'язувати наші знання з відчуттям поведінки та краси» і що більшість людей завжди матимуть потребу в гуманітарних науках, «адже вони сприяють плідним результатам і пов'язанні з людською потребою у красі» [2, с. 11].

Ч.П. Сноу запропонував вислів «дві культури» у своїй лекції, у якій заявив, що інтелектуальне життя західного суспільства невпинно розколюється на два табори: з одного боку, літературна інтелігенція, з другого – науковці. Між ними, на думку письменника і науковця, пролягає прірва взаємного непорозуміння – ворожість та неприязнь. Ч.П. Сноу запропонував встановити своє право говорити в обох таборах, посилаючись на науковий досвід і водночас талант романіста. Ф.Р. Левіс вступив у дискусію зі Сноу, піддавши критиці його репутацію саме як романіста і наполягаючи на «одній культурі», культурній традиції. Левіс оскаржував те, що англістика як дисципліна була значно важливіша для збереження й розвитку культурної традиції. У своїй лекції 1959 Ч.П. Сноу наголосив: «Вважаю, що інтелектуальне життя всього західного суспільства все більше і більше розділяється на дві полярні групи» [7, с. 2]. Сноу пояснив, що розкол між гуманітарними і точними науками є недоліком західного суспільства. Сноу звернув увагу на взаємну відсутність знань у відповідних галузях: «потік взаємного нерозуміння, іноді [...] ворожості і неприязні, але перш за все відсутність взаєморозуміння» [7, с. 2]. Письменник акцентував на

потребі змінити виховну систему для того, щоб знову возз'єднати ці дві галузі. Національні програми були традиційно розділені на дві дисципліни (гуманітарні і точні науки) і студенти повинні вибрати одну гілку або іншу для того, щоб ставати все більш і більш спеціалізованими в одній конкретній галузі. За словами Ч.П. Сноу, «існує тільки одне рішення: це, звичайно, переосмислення нашої освіти» [7, с. 10].

Девід Лодж, представник англійського постмодернізму та, на нашу думку, і пост-постмодернізму, у кількох романах долучився до зазначеної дискусії, виявивши занепокоєння з приводу розриву між економікою та освітою у Великій Британії, наголошуючи на неприродному суперництві між літературою й точними науками. Дискусія про «Дві культури» знаходить свою особливу репрезентацію у його романах «Nice Work» («Гарна робота») та «Thinks...» («Думає...»), а також чітко простежується у критичній студії «Consciousness and the Novel» («Свідомість і роман»).

У романі «Гарна робота» (1988 р.) експліковано конфлікт між Пенроуз, молодою викладачкою коледжу, та Вілкоксом, бізнесменом середнього віку, який вважає, що в університетській освіті тривають дебати про «Дві культури». В одній із перших розмов Вілкокс наполягає на «корисності» освіти, як от у галузі машинобудівництва, натомість Пенроуз відстоює цінність освіти, спрямованої на «ідеї, почуття». Вілкокс заявляє, що «єдиним критерієм оцінки навчання є гроші та енергія, здобуті й витрачені в наслідок цього [4, с. 76]; натомість Робін відстоює «гарну роботу», таку, що є «значною» та «приносить винагороду», але не обов'язково в грошовому еквіваленті» [4, с. 86]. Але Вілкокс заперечує цю думку: «Люди люблять працювати. Це весела річ, і вони працюють. [...] вони мають працювати заради поваги до себе» [4, с. 85]; Робін стоїть на своєму: «Британії варто вкладати більше грошей у підготовку людей до творчого проведення вільного часу» [4, с. 85], робота «має бути такою, щоб її варто було виконувати, навіть якщо за неї взагалі нічого не отримуєш» [4, с. 86].

Ідеї, репрезентовані у романі «Гарна робота», в особливий спосіб актуалізують погляди, які ще в 1908 році висловив Ірвінг Бабітт: «Наразі гуманітарна традиція слабшає через погрози різного характеру, - починаючи з натиску утилітаризму й методик у дитсадку й закінчуючи утисками професіоналізму й спеціалізації, майже всемогутньому тисненню комерційних і промислових впливів. ... ми не повинні зрадити себе через необачність в освітній схемі, яка не відрізняє людину від динамо-машини» [1, с. 78].

У романі показано, що в англійському суспільстві замість зміцнення духу й розуму головною метою вищої (університетської) освіти стає розвиток і поширення навичок. У меморандумі віцеканцлера до Філіпа Своллоу з приводу Року Промисловості в «Гарній роботі» зазначено, що «Університети в Сполученому Королівстві роблять усе можливе, щоб продемонструвати свою відповідність вимогам суспільства, як у царині співпраці заради спільного розвитку, так і в підготовці професійних і вмотивованих випускників для біржі праці» [4, с. 53]. Гостре питання Саткліффа оприявнює складність функціонування гуманітаристики і, зокрема, філологічних, дисциплін в університетській освіті, зорієнтованій на економіку: «Що має Факультет мистецтв робити з Роком Промисловості?» [4, с. 55]. Схожа проблема у романі постає і для Філіпа Своллоу, декана Факультету мистецтв та голови департаменту англійської мови.

У романі «Гарна робота» наголошено на тому, що в університетах почали нехтувати гуманітарними науками. Чарльзу пощастило провести лекторій на кафедрі порівняльного літературознавства в Університеті Саффолка після закінчення докторату з філософії; хоча це дещо перебільшення з його боку описувати цю посаду як «останню нову роботу в Романтизмі цього сторіччя» [4, с. 26], його жарт – це «дозволена метафора», в якій є доля правди. Ставлення Вілкокса до ролі мистецтва чітко представлене в сучасному утилітарному суспільстві. Він розглядає ступінь із мистецтва як втрату грошей і пропонує будувати більше політехнікумів, адже вони значно дешевші. Він не може зрозуміти, як Робін може називати читання «роботою», коли це «те, що робиш, коли приходиш додому з роботи, відпочиваючи». Робін прагне довести, що в університеті «читання – це виробництво. І виробляємо ми значення». Але весь захист ліберальної освіти Робін розбивається на різкому питанні Віка: Хто платить? Навіть Безіл, освічений брат Робіна має сумніви щодо цінності академічної роботи, коли дізнається, що Робін пише книжку про образ жінки в художній літературі XIX ст. Тоді Безіл порушує складне питання: «Чи світові дійсно потрібна художня книжка з XIX ст.?» [4, с. 222]. На таке питання Робін може лише сказати, що вона не знає, але це – її надія знайти постійну роботу. Навіть амбіційний та пихатий Мооріс Зепп, високооплачуваний викладач гуманітарних наук в Університеті «Euphoric», визнає важливість точних наук перед гуманітарними: «Хлопці, які можуть лікувати рак чи підірвати світ, заслуговують трошки більше, ніж літературна критика» [4, с. 237]. В результаті, «як би там не було, а наразі навряд чи знайдуться нові кандидати на

ступінь доктора філософії з мистецтва», похмуро скаржитися Філіп Своллоу [4, с. 52].

Значимо, що дискусію про «Дві культури» Д.Лодж розвиває у студії «Свідомість і роман» («Consciousness and the Novel»), опублікованій у 2002 р. Перше есе у книжці, «Свідомість і Роман», — своєрідна переосмислена версія «Лекцій про сучасну літературу» Річарда Еллманна в Університеті Еморі. Провідна думка Лоджа полягає в тому, що романи відіграють головну роль у нашому пізнанні природи людської свідомості. Він пише про це тому, що унікальні відтворювальні можливості роману, досвід свідомості можуть бути представлені ефективніше в романах, позаяк «наука... — це оповідь від третьої особи. Займенники першої особи не використовуються в науковому дискурсі. Якби в наукових трактатах був хоча б натяк на первинні почуття... їх би викреслили» [3, с.11].

Таким чином, у романах «Nice Work» і «Thinks...» Девід Лодж підштовхує читача до думки, що не існує непереборного конфлікту між гуманітаристикою і природничими науками, точними науками й літературою; осмислюючи людське життя й вивчаючи свідомість, «Дві культури» мають іти пліч-о-пліч, доповнюючи розуміння реальності з різних аспектів і за допомогою різних методів — сцієнтистських і літературних.

Література

1. Babbitt I. Literature and the American College: Essays in Defense of the Humanities ; [ed. Russell Kirk]. – Los Angeles, Chicago, New York : Gateway Editions, Inc, 1956.
2. Cordle D. Postmodern Postures: Literature, Science and the Two Cultures Debate. – Aldershot, Hants, U.K. : Ashgate, 1999.
3. Lodge D. Consciousness and the Novel: Connected Essays. – London : Secker & Warburg, 2002.
4. Lodge D. Nice Work. – London : Vintage, 2011.
5. Lodge D. Thinks... – Harmondsworth : Penguin, 2001.
6. Rong O. “Two Cultures Revisited in David Lodge’s Works” // Journal of Cambridge Studies. – №4 (2009). – pp. 148-152.
7. Snow Ch. P. “The Two Cultures”. The Rede Lecture. – Cambridge : Cambridge University Press, 1959.